

PERSONALITĂȚI

Olga GARUSOVA

CALEA SPRE EMIGRARE A LUI PIOTR POTIOMKIN.
ANUL PETRECUT LA CHIȘINĂU (1920-1921)

Rezumat

Calea spre emigrare a lui Piotr Potiomkin.
Anul petrecut la Chișinău (1920-1921)

Articolul reprezintă o perioadă puțin studiată de la începutul emigrației a poetului-modernist a Secolului Rus de Argint, Piotr Potiomkin. Materialele descoperite de autor la Arhiva Națională a Republicii Moldova au permis completarea lacunelor din biografia poetului și restabilirea faptelor adevărate a refugiului său din Sankt Petersburg în Basarabia. Poezii și eseuri scrise la Chișinău arată o cotitură reală în creația lui P. Potiomkin, schimbând definitiv imaginea „unui poet al genului lejer”.

Cuvinte-cheie: Piotr Potiomkin, refugiere, hotar, emigrație, Chișinău.

Резюме

Эмигрантский маршрут русского поэта-модерниста
Петра Петровича Потемкина.
Бессарабский период (1920-1921)

В статье рассматривается малоизученный, ранний эмигрантский период жизни петербургского поэта-модерниста Серебряного века П. Потемкина. Обнаруженные автором в Национальном архиве Молдовы материалы позволили заполнить лакуны биографии поэта, восстановить реальные факты бегства в Бессарабию. Написанные в Кишиневе стихотворения и очерки говорят о переломе в потемкинском творчестве, меняя сложившийся образ «поэта легкого жанра».

Ключевые слова: Петр Потемкин, бегство, граница, эмиграция, Кишинев.

Summary

Emigrant route of the Russian poet
Pyotr P. Potiomkin. Bessarabian period (1920-1921)

The article describes a less studied period at the beginning of emigration of the modernist poet of Russian Silver Age – Piotr Potiomkin. Some materials, found by the author in the National Archives of the Republic of Moldova, made possible to fill in the blanks in the poet's biography and to restore the real facts of his escape from Saint Petersburg to Bessarabia. The poems and essays, written in Kishinev, represent a turning point in his creative activity, thus changing the previously formed image of poet „of a light genre”.

Key words: Piotr Potiomkin, border, escape, emigration, Kishinev.

Se cunoaște foarte puțin despre perioada basarabeană a poetului, dramaturgului, jurnalistului Piotr Petrovici Potiomkin (1886, Oriol – 1926, Paris). Intervalul între decembrie 1920 și noiembrie 1921, în care el s-a aflat la Chișinău, biografii săi îl etichetează cu fraza laconică „emigrează în Praga prin România”. De altfel în prezent nu există o monografie despre această figură proeminentă a Epocii de argint a Petersburgului artistic. Vasta moștenire literară a lui Potiomkin nu este adunată într-o culegere. Mult timp informații sporadice despre activitatea sa literară se găseau doar în ediții de referință, puținele.

Interesul față de viața și activitatea lui Potiomkin s-a trezit abia în anii 2010. Conform recenzentului, două ediții ale revistei *Slavic Almanac* [16] reflectă „dacă nu în întregime, cel puțin foarte multe aspecte ale talentului acestuia” și „prezintă un mare interes științific, grație numeroaselor documente de arhivă, comentariilor și interpretărilor valoroase plasate aici» [8, p. 233]. Cu părere de rău, această revistă, editată de universitatea din Pretoria (Africa de Sud), nu dispune de versiune electronică, deci articolele despre aflarea lui Potiomkin în Chișinău deocamdată ne sunt inaccesibile¹.

Publicațiile despre emigrantul Potiomkin sunt net inferioare perioadei prer evoluționare, în care el s-a format și și-a câștigat faima. Cercetătorii contemporani examinează poezia și publicistica sa postrevoluționară prin prisma Epocii de argint.

Poet-modernist, distins printr-un limbaj „brutal și totodată rafinat”, printr-un stil original, maestru virtuoz al versului, care picta „cu ușurință și viteză uimitoare” reversul vieții „fantastice și înșelătoare” a Petersburgului; autor permanent al revistei *Satirikon* (din 1913 *Naș Satirikon*) la care au colaborat renumiții umoriști A. Avercenko, N. Teffi, Sașa Ciornii; autor de piese elegante și subtile pentru teatrele de miniaturi din toată Rusia.

Nu întâmplător Osip Mandelștam a asociat epoca teatrală a anilor 1910 cu „umorul irațional grotesc” a lui Potiomkin, cu marea lui „tragedie anglo-negroidă *Blach and white*, în care pentru prima oară, pe o scenă de cameră, a fost utilizată metoda de „teatru în teatru” [7, p. 269-271].

În conștiința contemporanilor chipul lui Piotr Potiomkin este inseparabil de atmosfera de lux-cabaret a Petersburgului anilor 1910, de seratele literare cosmopolite, de restaurantul Viena unde se aduna boema literar-artistică, de „elita rafinată și ingenioasă” de la

Brodeaceaia sobaka (Ciine vagabond) – poetul, care, grație „sociabilității, caracterului lejer, firii boeme era considerat sufletul” acestui art-subsol. Odată cu Primul război mondial s-a destrămat atmosfera Petersburgului și în anul 1917 „timpurile nonconformiste și fermecătoare, care îl înconjurau pe Potiomkin au dispărut definitiv” [9, p. 546].

Despre viața lui P. P. Potiomkin în perioada sovietică nu se cunoaște mai nimic. El nu a lăsat o autobiografie, se publica foarte puțin. Câteva date biografice se găsesc în dosarul personal al poetului deschis la sediul poliției din Chișinău în ianuarie 1921 și închis la 26 octombrie 1921. Din spusele lui Piotr Petrovici rezultă că până la 1916 el a trăit la Petrograd, apoi, până în anul 1920 – la Moscova [1, f. 1].

În memoriile sale Poezd na tret' em puti Don-Amirado (unul dintre autorii revistei „Satirikon”) scria cum în primăvara anului 1918, împreună cu Potiomkin, a colaborat la ziarul Ceas (Ora). Poetul putea fi găsit adeseori în cantina Uniunii jurnaliștilor de pe stradela Stoleșnikov „îndrăgostit lulea de șefa ospătăriei Liubovi Dmitrievna” (Strukova – O. G.), care, ulterior a devenit cea de a doua sa soție [6, p. 203]. Cum și din ce trăia Potiomkin – nu se știe. Practic nu era publicat. Aflându-se la Paris, el va dedica acelor timpuri nefaste una din cele mai amare poezii: „Locul – Moscova, / Timpul – nouă sute douăzeci. / Ah, dacă de ușorul blestemat al ușii / Să-mi sparg de moarte capul!” 2 [13, p. 58].

Potiomkin nu a acceptat revoluția. În una din publicațiile sale din Chișinău menționa: „Cu toții eram pe atunci derutați. Priveam cu groază la noii stăpâni ai vieții – bolșevicii și nu știam „cu ce se mănâncă” aceștia, cum să luptăm cu ei, la ce să ne așteptăm” [14, p. 2]. La întrebarea din ce cauză a evadat din Rusia Sovietică a răspuns: „Am fugit de bolșevici” [1, f. 11].

Peregrinările de refugiat au început probabil în luna ianuarie 1920, când Potiomkin împreună cu soția au plecat la Kiev, apoi, două luni mai târziu s-au mutat la Odesa, unde au rămas până la mijlocul lunii octombrie. Aceste opt luni au coincis cu dezlănțuirea terorii roșii – chipul groaznic al căreia Potiomkin l-a evocat în ciclul poetic Ce – Ka 3, scris la Chișinău.

Unica șansă de salvare era fuga peste hotare. Înăsprirea terorii făcea imposibilă evadarea din Odesa pe mare. Cea mai răspândită era ruta pe Nistru spre Basarabia, care devenise hotar între România și Rusia Sovietică. După aruncarea în aer a podului de la Bender în 1919 hotarul a fost totalmente închis, iar pe tot lungul liniei transnistrene au fost instalate puncte de frontieră. Odată cu înfrângerea armatei albe nu mai conținea fluxul de refugiați. Militari și civili din diferite regiuni ale Rusiei, înfrângând lipsuri și greutăți incredibile, treceau ilegal în Basarabia, deseori cu ajutorul contrabandiștilor. Trecerea peste Nistru a devenit o îndeletnicire de contrabandă, pe cât de periculoasă, pe atât de profitabilă. „Charonii” aceluși timp câștigau din gros (aveau valoare și banii de dinainte de revoluție, și bancnotele sovietice).

Despre trecerea peste Nistru a lui P. Potiomkin împreună cu soția și fiica nou născută se vorbește în ciclul poetic Perehod (Trecerea), scris la Chișinău și editat pentru prima oară la Paris în culegerea postumă a poetului Izbranie straniți (Pagini alese). În prefață la această culegere Sașa Ciornii menționa: „fiecare din noi a trecut printr-o trecere memorabilă de a c o l o” [19, p. 8].

Cum a avut loc „trecerea memorabilă” în realitate, mărturisesc documentele din dosarul lui N. S. Lebedinski – tovarăș de drum aleatoriu a lui Piotr Petrovici [2]. El a descris cu lux de amănunte toate peripețiile riscante ale foștilor artiști din Sankt Petersburg care au rămas blocați în Odesa. Este vorba despre Boris Romanov, un vechi prieten al lui Potiomkin (pentru miniaturile coregrafice ale căruia Potiomkin scria librete), balerinii Elena Smirnova și Nicolai Obuhov. Apoi s-au alăturat cântăreții de operă Vladimir Karavia și Elena Lucezarskaia, antreprenorul din Odesa Solomon Bisker. Pentru a tăinui adevăratul scop al acțiunii, s-a decis să se organizeze o trupă artistică sub pretext de turneu. Deplasarea a organizat-o Potiomkin care, probabil, avea cunoștințe personale în administrația teatrului din Odesa. Drumul de la Odesa spre Nistru și trecerea hotarului era bine cunoscut de către contrabandiști. Un oarecare Iaskii le-a promis fugarilor că îi va trece pe malul drept în trei zile. Pe 18 noiembrie „trupa teatrală” (17 persoane inclusiv membrii familiilor), luându-și strictul necesar, au pornit cu căruțele spre Tiraspol.

Iată cum descria Lebedinski sentimentele trăite în acel timp: „Pe tot parcursul drumului spre Nistru ne urmărea teama că am fost deconspirați de CK. Nu-mi ajung cuvinte să descriu frica /.../ oricum drum înapoi nu există, în urmă era doar moartea” [2, f. 127].

De data aceasta trecerea frontierei bine pusă la punct s-a abătut de la scenariu. Au fost nevoiți să-și schimbe locul dislocării: s-au deplasat de la Tiraspol la Grigoriopol, apoi la Dubăsari... Mai multe zile au așteptat înzădar barca. „Fiecare „cruciadă” spre mal era urmată de pierderea valizei cuiva” [2, f. 129]. Într-o zi, întorcându-se în sat cu „speranțele pierdute”, „artiștii” au aflat, că prin Odesa circulă zvonuri despre evadarea lor. Doar o coincidență fericită i-a salvat de la arestare: președintele Departamentului Special unde au fost nevoiți să se înregistreze pentru a evita suspiciunile, s-a dovedit a fi un fost actor de la teatrul evreiesc a lui Bisker.

Fiecare zi de așteptare îi costa tot mai scump. Plata pentru drum și trecerea pe malul drept al Nistrului a fost dublată. Potiomkin era printre acei care nu dispuneau de banii necesari. Atunci Romanov, Smirnova și Lucezarskaia au compensat suma necesară cu bani și obiecte de aur. La toate relele s-au adăugat și înghețurile timpurii, necaracteristice aceluși timp. Ziarele scriau că un octombrie atât de rece /stil nou/ nu s-a mai întâlnit din ultimii 30 de ani.

Potiomkin cu camarazii săi a așteptat să treacă Nistrul timp de două săptămâni. S-a produs în noaptea spre 1 decembrie lângă satul Garmațkoe cu o navetă. I-a tre-

cut un oarecare Iașka, însoțit de încă șase persoane înarmate. După opinia lui Lebedinskii acest Iașka era căpetenia organizației care se ocupa de trecerea ilegaliștilor. Prima a trecut familia Romanov. În următoarea navetă era bagajul. „Iașka a declarat că dacă îi va prinde patrulea roșie fără bagaje, va spune că sunt ilegaliști și atunci nimeni nu va avea dreptul să-i controleze”. În noaptea spre 1 decembrie fugarii au ajuns pe teritoriul României, în satul Jora. „Încărcați de bagaje, în liniște totală am mers vreo două verste” [2, f. 130]. După ore de așteptare într-un șanț au venit căruțele și i-au deplasat la Chișinău.

Există diferite documente: de arhivă, memorii, artistice etc. despre fuga în Basarabia din Rusia sovietică. În acest context Trecerea lui Potiomkin poartă caracter de document poetic. Poezia lui Potiomkin este autobiografică, ceea ce nu îi este caracteristic poetului. Preistoria (descrisă cu lux de amănunte de Lebedinski) e lăsată în afara parantezelor; subiectul ciclului poetic fiind ultimul episod al refugiului. Pentru Potiomkin nu este semnificativ dramatismul contrastului între cele două maluri – două lumi. „Răul morții” – cum era numit Nistrul din cauza multiplelor tragedii – este conceput de poet ca un spațiu între viață și neant.

Materialul vital este topit într-un text artistic în care două planuri: cel mitologic și cel real se fuzionează între ele. Ca un leitmotiv se repetă metaforele unei eventuale pierzării – abis, topor, eșafod. Nistrul este comparat cu Rubiconul, trecerea peste care se aseamănă cu învingerea greutăților; cine hotărăște soarta: Charon sau Ulise?

Ochiul ager al poetului a „prins” nu doar izolarea alarmantă a anturajului („pustii sunt câmpiile înghețate”, „perfidă gheața de pe râu”, „naveta șubredă”), dar și frumusețea naturii („albastrul de safir” al Nistrului, „nori argintii”, „luna clară...”). Starea de spirit a fugarului – oboseala, neliniștea, speranța – este redată printr-un ritm sacadat, interminant ca bătăile inimii. „Gheața foșnește / Inima-mi bate... / Și dacă naveta se va răsturna. / Și-i groaznic că frica lipsește – / Sufletul e incinerat de groază / Să se transforme luntrea în eșafod. / Și vâsla în topor – / Ah, numai de am scăpa!”⁴.

Poetul și-a trecut Rubiconul, după care nu mai exista nici o șansă de întoarcere. Cu toate că cele mai durute strofe lăsau parcă o rază de speranță în rezolvarea acestei veșnice dileme a emigranților ruși: „Iubită Rusie, / Inima-mi zvâcnește... / Când oare voi reveni? / Și totul se v-a întoarce?”⁵.

Chișinăul a devenit primul oraș în peregrinajul poetului, și, ca și pentru miile de refugiați prorevoluționari – nod de cale ferată în drum spre Europa și America. Se pare că Potiomkin a reușit să evite încarcerarea, care îl amenința pentru trecerea ilegală a frontierei. Din dosarul personal se vede că poetul nu planifica aici un popas îndelungat, dar intenționa să plece în orașul Ljubljana (Slovenia). Însă planurile s-au schimbat în legătură cu serviciul la ziar, dar și „din alte motive familiale” [1, f. 11].

Potiomkin a primit bilet de liberă trecere, care trebuia prezentat odată la trei luni. Probabil că decizia de

a se reține la Chișinău a fost influențată și de faptul că la începutul anilor '20 în oraș s-au stabilit mulți reprezentanți ai profesiilor libere, emigrați din Rusia revoluționară. Refugiu temporar și-au găsit aici și multe cunoștințe de ale lui Potiomkin din Petersburg, inclusiv și colegi de breaslă satirică. S-a format un mediu artistic. Scriitorul Leonid Dobronravov, jurnalistul Piotr Pilski, poetul-satiric Jacques Noir (Iacov Oksner), colaboratori activi la ziarele locale, au hotărât să revigoreze tradițiile Satiriconului. În calitate de redactor-editor a fost implicat arhitectul, poetul amator, originar din Chișinău I. Schwartz.

Primul număr al revistei literar-satirice „Naș Satirikon” (Satiriconul nostru) a apărut la începutul lunii decembrie 1920, iar în cel de al doilea număr au fost publicate lucrările lui Piotr Potiomkin. De obicei, colegii se întâlneau în cofetăria de elită a lui Manikov – fapt marcat în presă printr-un banc, poanta căruia era apreciată de cei care au privit tragedia „Blach and white”: „De ce este atât de întuneric astăzi în cofetăria lui Manikov, nu este electricitate? – Ba nu! Jacques Noir, redactorul Schwartz și poetul Potiomkin servesc cafea neagră” [8, p. 3].

Pilskii, care îl cunoștea pe Potiomkin încă student la universitatea din Petersburg, în eseu său dedicat acestuia din cartea Zatumanișiișea mir (Lumea înnegurată) descria viața chișinăuiană: „Desigur că îmi amintesc prea bine acel an 1920–1921 trăit în Chișinău, munca noastră la ziar și întâlnirile noastre zilnice, și versurile lui, și apartamentul de refugiat, și familia lui cu noul-născuta Irka, copila care îl făcea fericit pe proaspătul tată prin asemănarea leită cu el” [11, p. 95–96]. În plan material viața era grea și zbuciumată. Familia închiria un spațiu strâmt și incomod. Afluxul de refugiați a generat o criză acută de spații locative. Căutarea anevoioasă a unei gazde Potiomkin a descris-o în eseu „Hojdenia po mukam” (Calvarul). Majoritatea refugiaților abia de supraviețuiau. Presa constata faptul că „majoritatea intelectualității duce o viață de mizerie, suferind de foamă, nefiind în stare să-și găsească un lucru, dar nici să-și aplice undeva forțele și abilitățile” [5, p. 3].

În aparență viața lui Potiomkin nu s-a schimbat esențial: el ducea un mod de trai la fel de semi-boem. Această impresie era produsă mai ales de activitatea sa teatrală. În sezonul estival 1921, fostul actor din Petersburg Alexandr Verner a deschis în grădina publică două teatre – „Vesioalaia komedia” (Komedia veselă) și „Letniy buff” (Bufonul de vară). După cum menționează Pilski, în cel din urmă a fost invitat Potiomkin. „Parcă îl văd pe Piotr Petrovici, – drăguțul Petrușa – înalt, cu un început de chilie, cu capul gol, trebăluind în culise, regizându-și piesele, miniaturile de bulevard, cupletele, mereu agitat și grăbit. Apoi urma spectacolul. Piotr Petrovici stă lângă mine. Eu râd cu hohote. Lucrările sale te făceau să râzi: erau țintite și totodată lipsite de răutate, inventive, naive, șirete și simple” [11, p. 96].

În mediul literar-artistice Potiomkin era cunoscut ca un om cordial și necesar tuturor. Acest fapt este mărturi-

sit de către scriitorul Vasili Feodorov, care în anul 1921 se afla în arest în penitenciarul din Chișinău pentru trecerea ilegală a frontierei sovieto-române: „Într-o bună zi în celula mea a intrat un bărbat taciturn. /.../ Mă numesc Potiomkin. Am citit poeziile dumitale... Am tăcut vreo zece minute. Nu dispera, – mi-a zis Piotr Petrovici. Apoi și-a luat rămas bun, strângându-mi puternic mâna. M-am simțit în al nouălea cer. Îmi veni în memorie: „artist-declamator” după care urma un șir de versuri semnate P. P. Și uite că acest „poet sadea” mi-a făcut o vizită... la pușcărie” [18, p. 3]. La scurt timp Feodorov a fost eliberat.

Despre activitatea lui Potiomkin ca jurnalist Pilski scria: „O făcea fără tragere de inimă. Articolele le scria de mântuială. Poetul talentat, își arăta slăbiciunea în această proză foiletonistă” [11, p. 95]. Colegul de breaslă judeca superficial și injust. Criticii literari contemporani sunt captivați de publicistul Potiomkin în aceeași măsură ca și de poetul Potiomkin. „Publicistica lui conține multe elemente din arsenalul poetic: abundență de metafore, expresie, aptitudine ludică” [4, p. 171]. Despre activitatea lui Potiomkin ca jurnalist la Chișinău se cunoaște foarte puțin, dat fiind faptul că ziarele la care a colaborat – „Nașe slovo” (Cuvântul nostru), „Novoe slovo” (Cuvântul nou) și „Zvezda” (Steaua) practic nu s-au păstrat. Numerele răzlețe nu oglindesc în întregime imaginea publicațiilor lui Potiomkin și periodicitatea apariției acestora. Însă cele disponibile, o parte din care au fost puse în circulația științifică, permit să se creeze impresia despre activitatea jurnalistică postrevoluționară a poetului.

În luna ianuarie 1921, în câteva numere ale ziarului „Nașe slovo” este publicat materialul „Poslednie dni țării” (Ultimele zile ale țării) – traducerea lui Potiomkin a memoriilor lui Pierre Gilliard – tutorele moștenitorului tronului rus Alexei, despre ultimele zile de viață ale familiei țariste, editate în ziarul francez „Illustration” (18 dec. 1920). Textul original era prezentat cu prescurtări, fapt ce accentua caracterul documentar al acestuia. În prefață traducătorul subliniază autenticitatea și exactitatea expunerii lui Gilliard despre „noaptea fatală”, bazată pe „datele oficiale ale cercetării întreprinse de amiralul Kolceak”, dezmințind astfel zvonurile persistente cu privire la salvarea miraculoasă a familiei regale [15, p. 2].

Cataclisme istorice erau reflectate în temele noi ale lui Potiomkin. La fel ca și toți refugiații, poetul trăiește tot ce se petrece în Rusia. Știrea despre revolta marinarilor din Kronștadt el o conștientizează în articolele Kronștadt, Matros Petrișcenko (Marinarul Petrișcenko), Fort Ino (Fortul Ino). În aceste articole „se simte vădit dramatismul celor întâmplare, care se acutizează și prin faptul că revolta de la Kronștadt fiind deja înăbușită, la Chișinău însă încă nu se cunoștea nimic și toți erau în așteptarea unui final prielnic” [4, p. 170].

Judecând după articolul scurt „Greh peredelok” (Păcatul transformărilor), Potiomkin aborda în presă și probleme teatrale. Se pare că viața teatrală din Chișinău nu-i prezenta interes deosebit. Trimis de ziar la spectacolul „Iama” (Groapa) – nuvela lui A. Kuprin pusă în

scenă de M. Karski, în loc de recenzie, Potiomkin a reflectat asupra corelației între literatură și teatru. După părerea sa „sunt inadmisibile transformările pe scenă a operelor literare, scrise nu pentru teatru” deci el nu poate să scrie despre ceea ce nu acceptă. Argumentându-și poziția Potiomkin folosește foarte emoțional metoda vorbirii directe, oferind o caracteristică elocventă a transformării: „... voi, domnilor actori, ați omorât voința și ideea autorului. Ați strâmtorat opera lui, zăvorând-o într-un album cu fotografii de familie, voi ați prezentat figuri gata, punând piedică imaginației” [12, p. 3].

Arial tematică publicistică chișinăuiene a lui Potiomkin este, bineînțeles, mai vastă și mai diversă decât am relatat anterior. Lipsa din bibliotecile din Chișinău a colecției integrale a ziarului „Novoe slovo” nu permite să fie identificat tot ce a scris el în acest an de emigrare, nici să fie comentate motivele din care a părăsit ziarul. În scrisoarea lui P. Pilski către redacția ziarului Novoe slovo istoria conflictului este trecută cu tăcerea. Cert este faptul că refuzul de a mai colabora a fost provocat de divergențele principiale cu unii dintre jurnaliștii „infami”, după părerea autorului scrisorii, care au încercat să „influențeze asupra lui P. P. Potiomkin și „Novoe slovo” [10, p. 3].

Spre toamna anului 1921 pleacă care și încotro prietenii și colegii poetului. În octombrie și el începe să se preocupe de obținerea vizei, întreprinzând o călătorie la București, ude se afla fostul ambasador al guvernului imperial, responsabil de problema refugiaților ruși în România. După Chișinău a urmat Praga, apoi – Parisul.

Moartea prematură a poetului, la vârsta de doar 40 de ani, cartea lui postumă, au provocat rânduri îndurerate la mulți emigranți, au trezit amintiri nostalgice, nobile. Sentimentul comun al scriitorilor Satirikonului față de poetul inseparabil de perioadă vieții din Petersburg, l-a expus Sașa Ciornii: „Acum, când Petersburgul, atât de apropiat nouă, și bătrâna patriarhală Rusie au dispărut, s-au spulberat, au fost strivite de copitele noilor sciți, lirica pitorească a lui Potiomkin capătă un suflu și o viață nouă, o reflectare clară și pătrunzătoare a zilelor de odinioară ale capitalei” [19, p. 8].

Despre Chișinău își amintește Pilski. „Parcă nu demult acolo încă mai trăiau, discutau, sperau împreună trei scriitori ruși: Leonid Dobronravov, Piotr Potiomkin și cel care scrie aceste rânduri triste. Doi dintre ei au plecat foarte repede unul după celălalt” [11, p. 98].

Chișinăul a lăsat o amprentă literară importantă în biografia lui Potiomkin. În afară de Trecerea aici a fost scris ciclul poetic Ce – Ka, editat pentru prima oară în anul 1922 în Varșovia, în ziarul emigranților „Za svobodu” (Pentru libertate). Ciclul a fost dedicat poetului Nicolai Gumiliov (vestea despre execuția căruia l-a găsit pe Potiomkin la Chișinău). Conform lui R. Timancik, în poezie este descris un episod real din viața poetului din anul 1920 „dintr-o închisoare provincială VECEKA” [17, p. 122]. Nu există mărturii ale acestui fapt. Puțin probabil ca Potiomkin să fi tănuț de poliția din Chișinău un

fapt atât de important care ar confirma poziția sa anti-bolșevică. Poetul, la fel ca toți cei care au trăit în Odesa în timpul „terorii roșii”, era prea bine inițiat de metodele CeKa. Arta metamorfozei – iată caracteristica distinctivă a lirismului lui Potiomkin. El descrie ororile temniței, starea psihologică a celui care își așteaptă execuția, de parcă s-ar afla alături. Structura artistică complicată a textului cu perindarea caleidoscopică a imaginilor, cu schimbarea ritmului, stilizarea motivelor strigăturilor și ale celor lirice – produce imaginea tragică, grotescă a unui ritual sângeros.

Tragicul liricii lui Potiomkin, depistat de către recenzenți în creațiile din anul 1921, nu s-a mai repetat niciodată. S-a schimbat nu doar tematica, s-a schimbat însăși perceperea lumii. Contemporanii lui Potiomkin menționau faptul că la Paris el nu mai era același, a început să scrie altfel. În anul petrecut la Chișinău s-a produs „trecerea” liricii lui Potiomkin într-o nouă valoare: valoare care i-a schimbat reputația specifică de „poet lejer”⁶.

Note

¹ Ne putem baza doar pe opinia recenzentului numelor lui Potiomkin „Datele biografice, necunoscute anterior sunt introduse în circulația științifică de către Timenčik în articolul „Pata albă în biografia lui Piotr Potiomkin”, în care se vorbește despre aflarea poetului la Chișinău și despre foiletoanele scrise în acea perioadă. În publicațiile lui Buks și Loșcilov „Trilogia despre Kronștadt a lui Piotr Potiomkin, datele despre etapa prerevoluționară a vieții poetului sunt completate cu fapte interesante referitoare la aflarea lui la Odesa și evadarea în Basarabia”.

² И место действия – Москва, / И время – девятьсот двадцатый. / Ах, если б о косяк проклятый / Хватиться насмерть головой!

³ Comisia extraordinară pe întreaga Rusie pentru combaterea contrarevoluției și sabotajului, mai bine cunoscut cu abrevierile ЧК (CeKa).

⁴ Шуршит ледок / А сердце бьется... А вдруг челнок перевернется. / И страшно тем, что нету страха / Все ужасом в душе сожгло / Пусть вместо лодки будет плаха. / На ней топор, а не весло / Ах, только бы перегребло!

⁵ Родная Русь / Как сердце бьется... / Когда вернись? / И все вернется?

⁶ Grație lui E. Evtușenko s-a înrădăcinat noțiunea de „poet lejer cu soartă anevoioasă”. http://www.peoples.ru/art/literature/poetry/contemporary/petr_potemkin/ (vizitat 25.04.16)

Referințe bibliografice

1. ANRM. F. 679, inv. 1, d. 14472.
2. ANRM. F. 680, inv. 1, d. 7.
3. Брызгалова Е. Н. «Легкий поэт с нележкой судьбой...». In: Русская литература, Санкт-Петербург, 2012, nr. 1, p. 233-235.
4. Брызгалова Е. Н. Публицистика П. П. Потемкина. In: Вестник ТеГУ. «Филология», nr. 4, 2013, p.

166-172.

5. Гражданин. In: Мелочи жизни. Бессарабия, 1920, 26 мая, p. 3.

6. Дон-Аминадо. Поезд на третьем пути. Москва: Книга, 1991, 332 p.

7. Мандельштам О. Гротеск. In: Мандельштам О. Сочинения. Т. 2. Москва: Художественная литература, 1990, p. 269-271.

8. Овод. Шипы. In: Бессарабия, 1920, 12 декабря, p. 3.

9. Оцуп Н. П. Потемкин. In: Океан времени. Санкт-Петербург: Logos, 1993, p. 545-548.

10. Пильский П. Письма в редакцию. In: Новое слово, 1921, 9 августа, p. 3.

11. Пильский П. П. Потемкин. In: Пильский П. Затуманившийся мир. Рига: Грамату Драугс, 1929, p. 93-98.

12. Потемкин П. Грех переделок. In: Наше слово, 1921, 2 июля, p. 3.

13. Потемкин П. П. Избранные страницы. Париж, 1928.

14. Потемкин П. Матрос Петрищенко. In: Наше слово, 1921, 26 марта, p. 2.

15. П. П. П. Последние дни царя. In: Наше слово, 1921, 5 января, p. 2-3.

16. Slavic Almanac. The south African Journal for Slavic, Central and Eastern European Studies. 2010. Vol. 16, № 2; 2011. Vol. 17, № 1.

17. Тименчик Р. Д. Потемкин. In: Русские писатели. 1800–1917. Биографический словарь. Т. 5. Москва: Большая российская энциклопедия, 2007, p. 120-122.

18. Федоров В. Г. Эмигрантские писатели о себе. Молва (Варшава), 1934, 28 января. In: В поисках минувшего. Из жизни Русского зарубежья. Автор-составитель В. П. Нечаев. Москва: Книжница – Русский путь, 2011, p. 592-593.

19. Черный А. Путь поэта. Потемкин П. П. In: Избранные страницы. Париж, 1928, p. 5-9.

References

1. ANRM. F. 679, inv. 1, d. 14472.
2. ANRM. F. 680, inv. 1, d. 7.
3. Bryzgalova E. N. «Legkiy poet s nelegkoy sud'boy...». In: Russkaya literatura, № 1. SPb., 2012, p. 233-235.
4. Bryzgalova E. N. Publitsistika P. P. Potemkina. In: Vestnik TeGU. «Filologiya», № 4, 2013, p. 166-172.
5. Grazhdanin. In: Melochi zhizni. Bessarabiya, 1920, 26 maya, p. 3.
6. Don-Aminado. Poezd na tret'em puti. M.: Kniga, 1991. 332 p.
7. Mandel'shtam O. Grotesk. In: Mandel'shtam O. Sochineniya. T. 2. M.: Khud. lit, 1990, p. 269-271.
8. Ovod. Shipy. In: Bessarabiya, 1920, 12 dekabrya, p. 3.
9. Otsup N. P. Potemkin. In: Okean vremeni. SPb.: Logos, 1993, pp. 545-548.
10. Pil'skiy P. Pis'ma v redaktsiyu. In: Novoe slovo, 1921, 9 avgusta, p. 3.

11. Pil'skiy P. P. Potemkin. In: Pil'skiy P. Zatumaniivshiyasya mir. Riga: Gramatu Draugs, 1929, p. 93-98.
12. Potemkin P. Grekh peredelok. In: Nashe slovo, 1921, 2 iyulya, p. 3.
13. Potemkin P. P. Izbrannye stranitsy. Parizh, 1928.
14. Potemkin P. Matros Petrishchenko. In: Nashe slovo, 1921, 26 marta, p. 2.
15. P.P.P. Poslednie dni tsarya. In: Nashe slovo, 1921, 5 yanvary, p. 2-3.
16. Slavic Almanac. The south African Journal for Slavic, Central and Eastern European Studies. 2010. Vol. 16, № 2; 2011. Vol. 17, № 1.
17. Timenchik R. D. Potemkin. In: Russkie pisateli. 1800-1917. Biograficheskiy slovar'. T. 5. M.: Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya, 2007, p. 120-122.
18. Fedorov V. G. Emigrantskie pisateli o sebe. Molva

(Varshava), 1934, 28 yanvary. In: V poiskakh minuvshego. Iz zhizni pusskogo zarubezh'ya. Avtor-sostavitel' V. P. Nechaev. M.: Knizhnitsa - Russkiy put', 2011, p. 592-593.

19. Chernyy A. Put' poeta. Potemkin P. P. In: Izbrannye stranitsy. Parizh, 1928, p. 5-9.

Olga Garusova (Chișinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Ольга Гарусова (Кишинев, Республика Молдова). Научный сотрудник, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Olga Garusova (Chisinau, Republic of Moldova). Researcher, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: garusovaolga@mail.ru

Irina IJBOLDINA

UNELE ASPECTE ALE „CULTURII COTIDIANULUI” SOCIETĂȚII BASARABENE DIN ANII '20 AI SECOLULUI AL XX-LEA ÎN SCHIȚELE LUI LEONID DOBRONRAVOV (DONICI)

Rezumat

Unele aspecte ale „culturii cotidianului” societății basarabene din anii '20 ai secolului al XX-lea în schițele lui Leonid Dobronravov (Donici)

În articol sunt examinate reflectările unor aspecte ale „culturii cotidianului” a societății basarabene din anii '20 ai perioadei interbelice, în opera publicistică a lui Leonid Dobronravov (Donici). Obiect al cercetării este însuși autorul, la dimensiunea umană în circumstanțele subiective ale vieții sociale și culturale și interpretările sale ale acestor circumstanțe, fapt ce permite reconstituirea atmosferei timpului istoric concret (primii ani de cotitură ai perioadei interbelice), precum și cercetarea particularităților formării mentalității basarabene.

Cuvinte-cheie: „cultura cotidianului”, mentalitate basarabeană, perioada interbelică, moștenire literară, publicistică.

Резюме

Отражение некоторых аспектов «культуры повседневности» бессарабского общества 1920-х гг. в публицистике Леонида Добронравова (Донича)

В статье рассматривается отражение некоторых аспектов «культуры повседневности» бессарабского общества 1920-х гг. в публицистике Леонида Добронравова (Донича). Объектом исследования является сам автор как человек в субъективных обстоятельствах социальной и культурной жизни и его интерпретации этих обстоятельств, что дает возможность воссоздавать атмосферу конкретного исторического

времени (начальные годы переломного межвоенного периода), а также изучить особенности и своеобразие формирования бессарабского менталитета.

Ключевые слова: «культура повседневности», бессарабский менталитет, межвоенный период, литературное наследие, публицистика.

Summary

The reflection of some „everyday culture” aspects of the Bessarabian society of the 1920s of the interwar period in the journalistic works of Leonid Dobronravov (Donici)

The article examines the reflection of some „everyday culture” aspects of the Bessarabian society of the 1920s of the interwar period in the journalistic works of Leonid Dobronravov (Donici). The object of this study is the author himself, as a person in the subjective circumstances of social and cultural life, and his interpretation of these circumstances. This makes possible to recreate the atmosphere of a particular historical time (the early years of the turning point of the interwar period), and to explore the features and the originality of the formation of the Bessarabian mentality.

Key words: „everyday culture”, Bessarabian mentality, inter-war period, literary heritage, journalism.

Noțiunea de „cultură a cotidianului” a fost utilizată în discursurile filosofice în contextul categoriei existenței ca element al antinomiei „cotidian-sărbătoare” [22, p. 122]. În continuare, noțiunea a fost folosită ca o de